

ВІДГУК

офіційного опонента

завідувача кафедри судово-медичної експертизи ХМАПО,
д.мед.н., професора **Гурова Олександра Михайловича**
на дисертаційну роботу **Плевінскіса Павла Вольдемаровича**
на тему **«Комплексна судово-медична характеристика автомобільної травми та особливості підходу до вирішення експертних завдань»**,
подану для офіційного захисту до спеціалізованої вченої ради Д. 26.613.03
при Національній медичній академії післядипломної освіти ім. П.Л. Шупика
на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук
за спеціальністю 14.01.25 - судова медицина

Актуальність дослідження.

Дисертаційна робота Плевінскіса П.В. присвячена вирішенню однієї з важливих проблем судової медицини – судово-медичній експертизі автомобільної травми та суміжним видам експертиз, що проводяться у випадках ДТП. Ця проблема є актуальною з огляду на те, що багато питань, пов'язаних із судово-медичною експертизою автомобільної травми, на теперішній час залишаються не вирішеними, а саме - особливості тілесних ушкоджень, які виникають внаслідок контакту кузова сучасного автомобіля з тілом пішохода, з тілом людини, що знаходиться лежачи на дорожньому покритті, умови, які впливають на травму водія і пасажира у салоні сучасного автомобіля, зокрема, особливості впливу засобів безпеки, на морфологію тілесних ушкоджень; не вивчені належним чином варіанти травмування пішохода кузовом автомобіля; механізми та варіанти контакту велосипедиста з автомобілем, що рухається; механізми утворення ушкоджень внаслідок перекидання автомобіля; механізми комбінованих видів автомобільної травми та деякі інші питання.

Сучасні літературні дані свідчать про те, що автомобільна травма була й залишається важливою частиною як судово-медичної науки, так і експертної практики, проте, сучасні розробки, які б давали вичерпні відповіді на питання, наведені вище, практично відсутні. Разом з тим, досвід практичних судово-медичних експертних досліджень свідчить, що розроблені рекомендації минулих десятирічч малоприменні у випадках, коли мова йде про травмування людини частинами сучасного автомобіля.

З урахуванням викладеного вище, дисертаційна робота є актуальним як у науковому, так і у практичному плані, дослідженням.

Зв'язок теми дисертації з державними та галузевими науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційна робота є фрагментом комплексної науково-дослідної роботи кафедри судової медицини Одеського національного медичного університету на тему «Оптимізація проведення судово-медичної експертизи різних біологічних об'єктів з використанням ДНК-аналізу» (Державний реєстраційний номер 0115U006636), а Плевінскіс П.В. є виконавцем цього фрагменту.

Наукова новизна та теоретичне значення отриманих результатів.

Автором на основі вивчення морфологічних ознак тілесних ушкоджень людини і механізмів їх утворення при контакті кузова, колеса та днища сучасного автомобіля з тілом людини, у салоні сучасного автомобіля (водія та пасажирів), при контакті велосипедиста з автомобілем, у випадках комбінованих видів автомобільної травми вперше запропонована диференційна діагностика механізму спричинення тілесних ушкоджень під час проведення комплексних судово-медичних і транспортно-трасологічних експертиз. Вперше надана судово-медична характеристика ушкоджень кісток та м'яких тканин нижніх кінцівок потерпілих внаслідок контакту кузова сучасного автомобіля з тілом пішохода. Вперше висвітлені раніше не наведені варіанти травмування пішохода кузовом автомобіля, вивчені їх особливості та морфологія тілесних

ушкоджень. Вперше визначені особливості та різні варіанти контакту велосипедиста з автомобілем, що рухався, та шляхи вирішення експертних завдань при даному виді ДТП. Досліджені морфологічні особливості тілесних ушкоджень при контакті автомобіля з тілом людини, що лежить на дорожньому покритті, вони стали основою для класифікації даного виду ДТП, яка запропонована вперше. Вперше виявлені морфологічні особливості травми водія і пасажирів у салоні сучасного автомобіля та наслідки впливу засобів безпеки на морфологію тілесних ушкоджень. Вперше розроблені основні принципи та чіткі диференційно-діагностичні критерії визначення водія та пасажирів у сучасному легковому автомобілі при ДТП. Завдяки встановленим особливостям механізмів травмування водія і пасажирів переднього сидіння в сучасному автомобілі запропоновані нові способи встановлення місцезнаходження постраждалих в салоні автомобіля. Уточнене поняття комбінованих видів автомобільної травми і, на основі систематизації цього виду травмування, розроблена відповідна класифікація. Виходячи з особливостей перекидання автомобіля, як окремого виду ДТП, вперше встановлена специфіка механізмів травмування осіб, що знаходяться в салоні автомобіля при його перекиданні, розроблені принципи вирішення експертно-діагностичних завдань у таких випадках, а також створена відповідна класифікація варіантів перекидання автомобіля. Сформульоване оновлене визначення поняття «Автомобільна травма», що відповідає її сучасним судово-медичним аспектам.

Практичне значення.

Визначені експертно-діагностичні критерії та запропоновані алгоритми діагностики дозволять підвищити об'єктивність та наукову доказовість судово-медичних експертиз при контакті кузова, колеса та днища сучасного автомобіля з тілом людини, у салоні сучасного автомобіля (водія та пасажирів), при контакті велосипедиста з автомобілем, у випадках комбінованих видів автомобільної травми.

Апробація результатів дисертації.

Матеріали дисертаційної роботи повною мірою відображені в опублікованих 43 статтях, у тому числі – 21 стаття у фахових наукових виданнях України, 5 – статей в закордонних виданнях, 1 монографія і 16 тез – у збірниках, матеріалах, тезах міжнародних конференцій і симпозіумів.

Основні положення дисертації презентовані на численних наукових форумах в Україні і за кордоном, де отримали позитивну в цілому оцінку.

Структура дисертації.

Дисертацію викладено державною мовою на 335 сторінках комп'ютерного тексту, з них – 305 сторінок принтерного залікового тексту. Дисертація складається зі вступу, 11 розділів власних досліджень, у тому числі - аналізу і узагальнення результатів дослідження, висновків та практичних рекомендацій. Список посилань містить 220 літературних джерел, з них 188 кирилицею, 32 - латиницею. Дисертація ілюстрована 27 рисунками та 31 таблицею.

У *вступі* автор надав загальну характеристику стану проблеми та нагальність її розв'язання, визначив мету, завдання, наукову новизну та практичне значення дослідження. Вказані всі наукові форуми, на яких було презентовано матеріали дисертації, та заклади, в роботу яких впроваджено напрацювання здобувача.

Розділ 1 «Огляд літератури» містить аналітичну оцінку сучасних даних, що стосуються різних видів ДТП, які супроводжуються травмуванням постраждалих (контакту кузова автомобіля з пішоходом, велосипедистом, травми у салоні автомобіля, контакту колеса автомобіля з тілом постраждалого, комбінованих видів автомобільної травми) з відображенням суперечливих та мало вивчених питань, що зумовило обґрунтування вибору наукового напрямку дослідження здобувача.

Зауважень до розділу немає.

У розділі 2 *«Матеріал і методи дослідження»* автор окреслює загальний порядок та основні напрямки виконання дисертації, описує комплекс методів дослідження, що демонструють етапність роботи. Представлені матеріали і методи дослідження повністю відповідають поставленій меті та завданням дослідження. У розділі наведено характеристику матеріалів дослідження, послідовно описано методику виконання запропонованих методів дослідження.

Зауважень до розділу немає.

Розділ 3 *«Судово-медична характеристика ушкоджень кісток та м'яких тканин нижніх кінцівок потерпілих внаслідок контакту кузова сучасного автомобіля з тілом пішохода»* містить дані про морфологію переламів кісток нижніх кінцівок, які виникають внаслідок контакту із частинами кузова сучасного автомобіля (насамперед, бампера), морфологію ушкоджень м'яких тканин нижніх кінцівок, які виникають за тих же обставин. Переконливо доведено, чим принципово відрізняється визначені автором морфологічні особливості ушкоджень від «класичних» уявлень, наведений перелік питань, які можна вирішити шляхом вивчення морфології переломів кісток та ушкоджень м'яких тканин нижніх кінцівок.

Зауважень до розділу немає.

У розділі 4 *«Судово-медична характеристика травми велосипедиста у випадках його контакту з автомобілем, що рухається»* дана судово-медична характеристика травми велосипедиста у випадках його контакту з автомобілем, що рухається, і визначені відповідні судово-медичні критерії оцінки такого виду травмування.

Встановлено, що на підставі аналізу характеру тілесних ушкоджень у потерпілого велосипедиста, а також на підставі аналізу пошкоджень і «слідів ковзання» на його взутті, можливе визначення положення, в якому знаходився велосипедист безпосередньо перед ДТП (на велосипеді, або поруч з

велосипедом), а також встановлення того факту, рухався велосипедист, чи стояв.

Зауважень до розділу немає.

Розділ 5 «Характеристика контакту колеса та днища автомобіля з тілом постраждалого» присвячений питанням травмування постраждалих колесом та днищем автомобіля. Підкреслено, що зазначений вид автомобільної травми доцільніше називати не «переїзд колесом», а травмою в результаті контакту людини з колесом (колесами) автомобіля. Описані морфологічні дані, що характеризують травмування людини днищем автомобіля, та запропановані основні диференційно-діагностичні критерії, які вказують саме на травмування тіла днищем автомобіля: значні за обсягом ушкодження в ділянці тулуба постраждалих, переважно за рахунок стиснення тулуба між днищем автомобіля і дорожнім покриттям; наявність на тулубі постраждалих ушкоджень, які можна віднести за рахунок дії деталей підвіски автомобіля; наявність в ділянці голови постраждалих ушкоджень від дії деталей підвіски автомобіля, так і ушкоджень від стиснення голови між днищем автомобіля та дорожнім покриттям.

Зауважень до розділу немає.

Розділ 6 «Судово-медична характеристика травми у салоні автомобіля, морфологічні ознаки тілесних ушкоджень у водія та пасажирів» висвітлює судово-медичну характеристику травми водія та пасажирів у салоні сучасного автомобіля, різні умови травмування, а також надає характеристику морфологічних ознак тілесних ушкоджень водія та пасажирів. Окремо розглянуто питання щодо впливу нових засобів захисту водія і пасажирів салону автомобіля на механізм утворення і морфологію тілесних ушкоджень у цих осіб у випадках ДТП.

Автор наголошує, що як старі, так і сучасні засоби захисту водія і пасажирів салону запобігають утворенню тяжких ушкоджень у водія і пасажирів. При цьому, найбільш ефективними є нові засоби захисту, і перш за все, подушки безпеки. Як підкреслює автор, травма в салоні сучасного автомобіля істотно відрізняється від такої в автомобілях старих конструкцій,

насамперед, за рахунок застосування спеціальних засобів безпеки водія і пасажирів автомобіля (ременів поліпшеної конструкції, подушок безпеки, травмозахисної колонки керма автомобіля, спеціальної обшивки тощо).

Автором встановлено, що існують умови травмування водія і пасажирів переднього сидіння, які раніше не були описані і не були досліджені - травма внаслідок контакту автомобіля з пішоходом (пішоходами), травма зумовлена дефектами дорожнього покриття.

Зауважень до розділу немає.

У розділі 7 *«Сучасна судово-медична характеристика і класифікація комбінованих видів автомобільної травми»* наведена характеристика комбінованих видів автомобільної травми. Автор говорить про те, що комбіновані види автомобільної травми - складний проблема судової медицини та експертної практики, це поняття дуже багатопланове, його важко систематизувати навіть в самій детальній класифікації. Автор дійшов висновку, що розібратися у всьому різноманітті механізмів того чи іншого виду комбінованої автомобільної травми можна лише при комплексному підході: шляхом проведення судово-медичної експертизи трупа (живої особи), трасологічної експертизи автомобіля; урахування результатів огляду місця події, свідчень учасників ДТП; проведення комплексної експертизи, яка дозволить узагальнити всі отримані дані.

Зауважень до розділу немає.

Розділ 8 *«Шляхи вірогідного встановлення механізму отримання тілесних ушкоджень, що утворились внаслідок перекидання автомобіля»* присвячений принципово новому питанню – шляхам вірогідного встановлення механізму отримання тілесних ушкоджень, що утворилися внаслідок перекидання автомобіля.

Автор дійшов висновку, що при перекиданні автомобіля вирішення експертних діагностичних завдань, насамперед тих, що стосуються встановлення точного місцезнаходження постраждалих в салоні автомобіля в момент ДТП, є значно ускладненим порівняно зі звичайною травмою в салоні

автомобіля і практично неможливим за участю експертів тільки однієї галузі знань; у всіх випадках перекидання автомобіля для вирішення експертно-діагностичних завдань, пов'язаних зі встановленням точного положення кожного з потерпілих в салоні автомобіля при ДТП, необхідним є моделювання процесу перекидання автомобіля і ударно-інерційних переміщень тіл потерпілих при цьому. З метою визначення початкових умов при моделюванні автором розроблена детальна класифікація видів і умов перекидання автомобіля.

Зауважень до розділу немає.

У 9 розділі *«Особливості комплексних досліджень автомобільної травми на сучасному етапі, алгоритми роботи експертів при проведенні комплексних експертиз та методика оцінки отриманих даних»* розглянуті особливості комплексних досліджень автомобільної травми на сучасному етапі, розроблені та наведені відповідні алгоритми роботи експертів при проведенні комплексних експертиз та методики оцінки отриманих даних. Ці алгоритми стосуються самих різних випадків: контакту автомобіля з пішоходом, велосипедистом, травми у салоні автомобіля, травми, яку спричиняють колеса та днище автомобіля. За результатами власних досліджень автором опрацьовано алгоритми встановлення місцезнаходження конкретних осіб у салоні автомобіля при ДТП, зокрема, судово-медичній діагностиці водія та пасажирів. Встановлено, що найбільш складною така діагностика є при перекиданні автомобіля. Тому, з метою підвищення експертних можливостей при такій роботі, автором розроблена розгорнута класифікація процесу і умов перекидання автомобіля.

Зауважень до розділу немає.

Розділ 10 *«Доцільність та особливості використання методів молекулярно-генетичної експертизи при дорожньо-транспортних подіях»* розглядає питання доцільності застосування у судово-медичній практиці у випадках ДТП методів молекулярно-генетичної експертизи.

Проведені дослідження свідчать, що такі експертизи частіше призначаються у випадках травмування водія та пасажирів у салоні автомобіля,

тоді, коли потрібно з'ясувати, де саме у салоні автомобіля знаходився той чи інший постраждалий, та, зокрема, хто з них у момент ДТП перебував за кермом автомобіля. Автор доводить, що запорукою виявлення усіх можливих слідів є проведення змивів не тільки із зони явних слідів, а із суміжних зон, де візуально сліди не виявляються.

Зауважень до розділу немає.

У розділі *"Аналіз і узагальнення отриманих результатів"* автор проводить аналіз отриманих результатів досліджень у співставленні зі світовими та вітчизняними здобутками у галузі судово-медичної експертизи автомобільної травми. Проведений аналіз свідчить про високу наукову обґрунтованість отриманих даних і свідчить про перспективність подальшої розробки даного наукового напрямку судової медицини.

Висновки містять 13 положень, які повністю відповідають поставленим завданням, та меті роботи. Вони науково обґрунтовані, чіткі, логічно віддзеркалюють результат роботи і мають вагомое теоретичне значення та високу практичну цінність.

Практичні рекомендації згруповані у 12 пунктів, викладені у вигляді алгоритму дій і чітко та послідовно відображають етапи дій експерта у випадках різних видів автомобільної травми.

Список посилань містить 220 літературних джерел, з них 188 кирилицею, 32- латиницею, оформлений згідно чинних вимог ДАК МОН України. Дисертація ілюстрована 27 рисунками та 31 таблицею.

Автореферат дисертації написано чітко, із витримкою класичної структури. Автореферат повністю відображає зміст всіх розділів дисертаційного дослідження і відповідає вимогам ДАК МОН України. Зауважень до автореферату немає.

Рекомендації щодо використання результатів дослідження. Результати дисертаційної роботи можуть бути використані при навчанні лікарів-інтернів, лікарів на циклах післядипломного вдосконалення, клінічних

ординаторів та аспірантів, а також втілені у практичну роботу судово-медичних експертів, для чого доцільна підготовка методичних розробок.

Відповідність публікацій основним положенням роботи

Матеріали дисертаційної роботи опубліковано у 43 статтях, у тому числі – 21 стаття у фахових наукових виданнях України, 5 – статей в закордонних виданнях, 1 монографія і 16 тез – у збірниках, матеріалах, тезах міжнародних конференцій і симпозіумів.

Недоліки дисертації щодо змісту та оформлення

Позитивно оцінюючи роботу, слід вказати, що в дисертації інколи зустрічаються граматичні помилки, невдалі за стилістикою речення та номенклатурні розбіжності, які в цілому не знижують високий науковий рівень дисертаційної роботи.

Під час рецензування виникло декілька дискусійних запитань, на які бажано отримати відповіді автора дисертаційного дослідження.

1. У чому принципові конструктивні відмінності сучасного автомобіля, як чинника травми для пішохода, порівняно із автомобілями минулих десятиріч? З огляду на морфологію ушкоджень у постраждалих, чи можна вважати сучасні легкові автомобілі більш небезпечними для пішохода.

2. Чи доцільно відмовитися від використання поняття типового тілесного ушкодження при травмі водія та пасажирів переднього сидіння у салоні легкового автомобіля?

3. З огляду на відоме у судовій медицині положення, що водій отримує меншу кількість тілесних ушкоджень порівняно із пасажиром переднього сидіння, чи можна вважати обґрунтованим судження, хто був водієм, а хто - пасажиром переднього сидіння сучасного автомобіля, виключно за обсягом тілесних ушкоджень, що були встановлені за результатами судово-медичної експертизи трупа або живої людини?

Завершеність дисертації в цілому та її відповідність встановленим вимогам.

На підставі вище викладеного, можна стверджувати, що обрана тема дослідження присвячена вельми актуальній науковій проблемі у судовій медицині. Оцінюючи комплексний підхід автора до вирішення проблеми автомобільної травми, що являє собою використання різних методів дослідження у їх взаємозв'язку, можна вважати цілком обґрунтованими визначені автором наукові положення дисертаційної роботи. Застосовані методики є адекватними сучасними, надійними і інформативно значущими. Дисертація виконана на достатньому за обсягом матеріалі, що свідчить на користь достовірності набутих результатів.

Всі поставлені дисертантом завдання вирішені, а мета дослідження досягнута.

ВИСНОВОК

У дисертаційній роботі Плевінскіса Павла Вольдемаровича на тему «Комплексна судово-медична характеристика автомобільної травми та особливості підходу до вирішення експертних завдань», поданій до спеціалізованої вченої ради Д.64.600.03 при Харківському національному медичному університеті на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук, вирішена актуальна науково-прикладна проблема судово-медичної науки і експертної практики – диференційна діагностика різних видів сучасної автомобільної травми на підставі комплексної оцінки морфологічних характеристик ушкоджень відповідно до поставлених експертних завдань. Дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною роботою, що відповідає спеціальності 14.01.25 – «судова медицина», дослідження виконане на високому науковому рівні, на достатньому за обсягом матеріалі із застосуванням широкого кола сучасних методів дослідження, а сформульовані автором нові наукові положення є достовірними і практично значущими.

Таким чином, за актуальністю, науково-методичним рівнем виконання, теоретичним і практичним значенням, повнотою висвітлення результатів дослідження у фахових наукових виданнях можна зробити висновок, що дисертаційна робота Плевінського Павла Вольдемаровича на тему «Комплексна судово-медична характеристика автомобільної травми та особливості підходу до вирішення експертних завдань», повністю відповідає вимогам п. 10 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 (із змінами, внесеними згідно Постанови Кабінету Міністрів України від 19.08.2015 № 656) до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора медичних наук, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня доктора медичних наук за спеціальністю 14.01.25 – «судова медицина».

**Завідувач кафедри
судово-медичної експертизи
Харківської медичної академії
післядипломної освіти МОЗ України,
доктор медичних наук, професор**

О. М. Гуров